

دانشگاه قرآن و علوم حدیث

پروژه دوره ی کارشناسی ارشد

گرایش فقه و مبانی حقوق

عنوان :

معیار ی مجازات توهین به مقدسات در فقه مذاهب خمس

استاد راهنما :

حجت الاسلام والمسلمین دکتر حسام الدین ربانی

دانشجو :

محمد حمدانیان

تابستان ۹۴

«تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم و حدیث است».

تقدیم به:

صاحب تمام وقت ها عصرها و زمان ها، آقای تمام لحظه ها که مهربانیش را در تمام عمر حس کرده ام و باز تقدیم به روح بلند کسانی که بدون هیچ چشم داشتی از زندگی بلند قامت و تمام قد ایستاده اند و سهمشان از زندگی بی نام و نشان بودن بود، چرا که نامشان و کارشان همیشه در ذهن ما جاودانه خواهد بود (به ویژه شهدای گمنام دانشگاه قرآن و حدیث) و تقدیم به استاد گران قدرم که زحمت های بی دریغش را ارج می نهم و پدرم که هرچند دیگر در کنارم نیست اما همیشه او را کنارم دیده ام و مادرم که بی هیچ چشم داشتی از زندگی همیشه دستانم را به گرمی فشرده است و تقدیم به همسر مهربانم که در این راه همیشه یار و یاورم بوده است.

سپاس گزاری . . .

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سپاس خداوند حکیم را که با لطف بی کران خود، آدمی را زیور عقل آراست.

در آغاز وظیفه خود می‌دانم از زحمات بی‌دریغ استاد راهنمای خود، جناب آقای حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر حسام‌الدین ربانی، صمیمانه تشکر و قدردانی کنم که قطعاً بدون راهنمایی‌های ارزنده ایشان، این مجموعه به انجام نمی‌رسید.

پدر و مادرم، هر چه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هر چه بکوشم قطره‌ای از دریای بی‌کران مهربانی‌تان را سپاس نتوانم بگویم. امروز هستی‌ام به امید شماست و فردا کلید باغ بهشت، رضای شما باشد که حاصل تلاشم نسیم گونه غبار خستگی‌تان را بزداید. از اسطوره‌ی زندگی‌ام همسر عزیزم که پناه خستگی و امید بودنم به پاس قدردانی از قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از سلامت، امنیت و آرامش را فراهم آورده‌اند، کمال تشکر و قدردانی رادارم.

محمد حمدانیان

تابستان ۹۴

چکیده

یکی از دغدغه های مطرح در سطح جوامع دینی - الهی و غیر الهی - توهین به مقدسات دینی می باشد که به دلیل رشد فزاینده اش در دو دهه ی اخیر به بحثی چاش برانگیز در مجامع بین المللی و مخصوصاً اسلامی تبدیل شده است و مع الاسف در پژوهش های حقوقی انجام شده، بحثی پیرامون آن وجود ندارد و از آنجا که حقوق ما برگرفته از فقه مان می باشد لازم است از لحاظ فقهی د منابع موجود از مذاهب اسلامی به بررسی معیار و مجازات توهین به مقدسات براساس ادله جواز و ادله عدم جواز توهین به مقدسات پرداخته شود.

آنچه ما در این تحقیق بدان رسیدیم حکم اهانت بر حسب موارد آن مختلف است. اهانت نسبت به آنچه در شریعت محترم شمرده شده است حرام است بلکه در برخی مراتب آن، موجب کفر و ارتداد است در برخی موارد چهار صورت دارد: الف) قتل او لازم است (سب النبی و ...) ب) حد بر او جاری شود (حد قذف و ...) ج) تعزیر شود (فحشی که به حد قذف نرسد) د) هیچ یک نباشد که شامل مستثنیات هتک باشد و تمام اعمال توهین آمیز علاوه بر عذاب اخروی دارای عقوبت دنیوی نیز هستند.

واژگان کلیدی:

توهین - مقدسات - مذاهب - فقه تطبیقی

فهرست مطالب

۸	فهرست مطالب
۱۵	<u>مقدمه</u>
۱۹	<u>فصل اول: کلیات و مفاهیم</u>
۲۰	<u>الف) کلیات</u>
۲۰	۱-۱- بیان مسأله
۲۱	۲-۱- اهمیت و ضرورت
۲۳	۳-۱- سؤالات تحقیق
۲۴	۴-۱- پیشینه ی تحقیق
۲۵	<u>ب) مفاهیم</u>
۲۵	۲- هتک
۲۶	۱-۲- حُرمت
۲۷	۲-۲- هتکِ حُرمت
۲۷	۳-۲- توهین
۲۸	۴-۲- اهانت
۲۹	۵-۲- مقدسات
۳۰	۶-۲- شعائر الله
۳۱	۷-۲- تعظیم
۳۲	۸-۲- سبّ
۳۳	۹-۲- لعن
۳۴	۱۰-۲- هُجر
۳۵	۱۱-۲- هجو

۳۶	<u>۱۲-۲- افتراء</u>
۳۶	<u>۱۳-۲- قذف</u>
۳۷	<u>۱۴-۲- ارتداد</u>
۳۸	<u>(ج) انواع مقدسات</u>
۳۸	<u>۱-۳- ذاتی</u>
۳۹	<u>۲-۳- اعتباری</u>
۴۲	<u>(د) مصادیق هتک حرمت</u>
۴۲	<u>۱-۴- محترمت دینی</u>
۴۳	<u>۲-۴- محترمت غیر دینی</u>
۴۴	<u>فصل دوم: مباحث اصلی حکم اهانت</u>
۴۵	<u>(الف) جایگاه فقهی مسأله</u>
۴۵	<u>۱- حُرْمَتِ هتکِ مُحْتَرَمَات:</u>
۴۶	<u>۱-۱- طهارت:</u>
۴۷	<u>۲-۱- حج:</u>
۴۸	<u>۳-۱- مکاسب محرمة:</u>
۴۸	<u>۴-۱- حدود:</u>
۴۹	<u>۵-۱- دیات:</u>
۵۰	<u>(ب) تعظیم محترمت</u>
۵۵	<u>۲- اقوال مختلف و نقل کلمات فقها</u>
۵۵	<u>۱-۲- اصول و فروع دین</u>
۵۵	<u>۲-۲- سبّ الله:</u>
۵۸	<u>۳-۲- سبّ النبی:</u>

- ۶۴ ۴-۲- سب انبیاء:
- ۶۵ ۵-۲- سب حضرت فاطمه علیها السلام:
- ۶۷ ۶-۲- سب الأئمه هدی:
- ۷۲ ۷-۲- سب المومن:
- ۷۶ ۸-۲- هجو:
- ۷۸ ۹-۲- هُجر:
- ۸۰ ۱۰-۲- قذف:
- ۸۱ ۱۱-۲- استهزاء:
- ۸۲ ج) مکانهای مقدس
- ۸۳ ۱-۳- کعبه
- ۸۷ ۲-۳- مراقد نور رسولان و ائمه اطهار
- ۸۸ ۳-۳- بیت المقدس
- ۸۹ ۴-۳- وادی طوی
- ۸۹ ۵-۳- مساجد
- ۹۰ د) کتب مقدس
- ۹۳ ه) زمان های مقدس
- ۹۵ و) ادله عقلیه و نقلیه
- ۹۵ ۴-۱- ادله عقلیه
- ۹۷ ۴-۲- ادله نقلیه
- ۹۷ ۴-۳- کلام الله مجید
- ۱۰۴ ۴-۴- روایات و سنت نبوی
- ۱۰۶ ۴-۵- اجماع فقها

- ۱۰۷ ز) حکم هاتک عمد از غیر عمد
- ۱۰۹ ح) مستثنیات توهین به مقدسات
- ۱۱۴ فصل سوم: اقوال ۴ گانه اهل سنت (شافعی، حنفی، مالکی، حنبلی)
- ۱۱۵ الف) اقوال مذاهب
- ۱۱۵ ۱- سب و کلمات مربوط به سب
- ۱۱۶ ۱-۱- عیب گذاشتن
- ۱۱۶ ۲-۱- لعنت کردن
- ۱۱۷ ۳-۱- تهمت زدن
- ۱۱۹ ب) فحاشی کردن
- ۱۱۹ ۱-۲- الفاظ فحاشی
- ۱۲۰ ۲-۲- حکم فحاشی به خداوند تبارک و تعالی
- ۱۲۱ ۳-۲- به کنایه دشنام گفتن به خداوند تبارک و تعالی
- ۱۲۱ ۴-۲- دشنام شخص ذمی (امان داده شده) به خدای تبارک و تعالی
- ۱۲۲ ج) حکم کسی که به پیامبر (ص) دشنام دهد
- ۱۲۲ ۳- فحاشی مسلمان نسبت به نبی (ص)
- ۱۲۳ ۱-۳- فحاشی شخص ذمی (امان داده شده) نسبت به پیامبر (ص)
- ۱۲۴ ۲-۳- با کنایه و اشاره دادن به انبیاء
- ۱۲۵ ۳-۳- فحاشی انسان مست به پیامبر (ص)
- ۱۲۶ د) اقوال اهل سنت در خصوص فحاشی و دشنام ها
- ۱۲۶ ۴- فحش دادن به ملائکه
- ۱۲۷ ۱-۴- فحاشی نسبت به زنان پیامبر (ص)
- ۱۲۹ ۲-۴- فحاشی نسبت به دین و ملت

- ۳-۴- فحاشی نسبت به صحابه پیامبر (ص) ۱۳۰
- ۴-۴- فحاشی به امام ۱۳۱
- ه) دشنام به پدر** ۱۳۲
- ۵- دشنام به فرزند ۱۳۲
- ۱-۵- دشنام دادن به مسلمان ۱۳۳
- ۲-۵- دشنام ذمی (امان داده شده) ۱۳۴
- ۳-۵- دشنام به الهه های مشرکین ۱۳۴
- ۴-۵- دشنام به فرد دشنام دهنده برای قصاص ۱۳۵
- ۵-۵- استثنائات دشنام ۱۳۷
- ۶-۵- دشنام به مردگان ۱۳۸
- ۷-۵- دشنام به روزگار ۱۳۸
- ۸-۵- دشنام به باد ۱۳۹
- ۹-۵- دشنام به تب ۱۴۰
- و) بدگویی و هجو کردن** ۱۴۱
- ۶- حکم شرعی و واجب ۱۴۳
- ۱-۶- حکم شرعی آنچه را نطق به هجو نامیده می شود ۱۴۴
- ۲-۶- حکم هجو یکدیگر ۱۴۵
- ۳-۶- ممانعت و تعزیر از هجو فحاشی ۱۴۶
- ز) هجر** ۱۴۷
- ح) تحقیر کردن** ۱۴۹
- ۸- حکم دستوری آن ۱۴۹
- ۱-۸- آنچه که بوسیله اش استخفاف (تحقیر) انجام می گیرد ۱۵۰

- ۱۵۱ ۲-۸ حکم تحقیر نسبت به خدای تبارک و تعالی
- ۱۵۲ ۳-۸ تحقیر انبیاء الهی
- ۱۵۳ ۴-۸ حکم تحقیر کردن انبیاء
- ۱۵۵ ۵-۸ حکم تحقیر نسبت به ملائکه
- ۱۵۶ ۶-۸ حکم توهین و تحقیر نسبت به کتاب ها و صحف آنها
- ۱۵۷ ۷-۸ خوار و خفیف شمردن احکام شرعی
- ۱۵۸ ۸-۸ کوچک و خفیف شمردن زمان ها و مکان ها و چیزهایی از این قبیل
- ۱۵۹ ط) اعمال و مناسک؛ شعائر
- ۱۶۰ ۹- حکم واجب
- ۱۶۱ ی) تهمت زدن (قذف)
- ۱۶۲ ۱۰- حکم واجب
- ۱۶۴ ک) ارتداد
- ۱۶۴ ۱۱- شرایط ارتداد
- ۱۶۶ ل) آنچه در همه ی مجازات ها باید رعایت شود
- ۱۶۶ م) مباحث کاربردی تحقیق
- ۱۶۶ ۱۲- رابطه حکم هاتک با مرتد
- ۱۶۷ ۱-۱۲ رابطه حکم اهانت با آزادی بیان
- ۱۶۸ ۲-۱۲ - محدوده آزادی از نظر اسلام
- ۱۷۱ ۳-۱۲ - محدوده آزاد در قوانین بین المللی
- ۱۷۲ ۴-۱۲ - بررسی جرم توهین در قانون ایران
- ۱۷۴ ۵-۱۲ - بررسی جرم توهین در قوانین دیگر کشورها
- ۱۷۵ ن) مقابله به مثل کردن در اهانت

۱۷۷	<u>س) عوامل هتك حرمت</u>
۱۷۸	<u>۱۴- انحرافات فکری</u>
۱۷۸	<u>۱۴-۱ - تأثیر فتاوی فقہی وهابیان</u>
۱۷۹	<u>۱۴-۲ - سست کردن عقاید</u>
۱۸۰	<u>۱۴-۳ - پیشرفت سریع اسلام</u>
۱۸۰	<u>ع) تأثیر توهین به مقدسات بر حفظ نظام چیست؟</u>
۱۸۱	<u>۱۵- پیامدهای توهین به مقدسات</u>
۱۸۲	<u>۱۵-۱- مجری حکم توهین به مقدسات</u>
۱۸۶	<u>نتیجه گیری</u>
۱۸۶	<u>پاسخ به سؤالات اصلی و فرعی</u>
۱۹۲	<u>فهرست منابع</u>

الف: تبیین موضوع

از جمله مشکلات رو به رشد بشر عصر ارتباطات، آفت دین‌گریزی و مبارزه با ارزشهای مقدس دینی و مذهبی است، که صدمات جبران‌ناپذیری بر پیکر امنیت و آرامش فردی و اجتماعی نظام بشری وارد کرده و ثبات سیاسی، اجتماعی، بشر را به مخاطره انداخته در یک نگاه زودگذر به معضلات سیاسی و اجتماعی جهان معاصر همانند: بازیچه قرار دادن دین، دهن کجی به ارزشهای دینی، ترویج بی بند و باری و مبارزه با باورهای دینی در نهایت توهین به مقدسات مذهبی و صدها ناهنجاریهای رنج آور دیگر، نمونه ای از دوری بشر از ارزشهای دینی و حرکت به سوی دنیازدگی در جهان به ظاهر متمدن و پیچیده ی امروزی، که موجب شیوع بیماریهای روحی و روانی، ایجاد اضطراب در میان اقشار جامعه بشری شده، اساسی ترین نیاز انسان، ایجاد امنیت و آرامش مادی و معنوی در سایه تحکیم ارزشهای مقدس دینی و گام نهادن در مسیر تکامل الهی است؛ تحقق این نیاز دیرینه بشری، به اندازه ای مهم است که خداوند پیام آوران بزرگ الهی را پی در پی فرستاد: (ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا - سپس پی در پیامبران خود را فرستادیم ...)^۱ تا به تحکیم ارزشهای دینی بپردازند و همگان را به ایجاد و قوام پایه های قسط و عدل، فرا خواندند (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ... - همانا ما پیامبران خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آنان کتاب و ترازو [ای تشخیص حق از باطل] نازل کردیم تا مردم به عدالت برخیزند ...)^۲ تا در سایه این پیام الهی انسان به مقام خلیفه اللهی برسد هم چنانکه خداوند وعده داده (وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ... - خدا به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، وعده داده است که حتماً آنان را در زمین جانشین [دیگران] کند، همان گونه که پیشینیان آنان را جانشین [دیگران] کرد ...)^۳ و عدم رعایت فرامین الهی در قالب بی اعتنایی به مقدسات دینی موجب دشمنی ها و احیاناً جنگهای کوچک و بزرگ، قتل عام ها و کشتارهای دسته جمعی گردیده یکی از علل اساسی برای مبارزه با این آفت شناختن وظیفه هر مسلمان در قبال مقدسات معرفی شده است؛ از این رو بر هر مسلمانی واجب است که حکم و مصادیق حدود و مقدسات الهی را به

۱. مومنون (۲۳) / ۴۴

۲. حدید (۵۷) / ۲۵

۳. نور (۲۴) / ۵۵

خوبی بداند تا خود از خسران دنیوی و اخروی نجات دهد، از اینجاست که ضرورت و اهمیت بررسی معیار و مجازات توهین به مقدسات روشن می شود.

ب: پیشینه تحقیق

حمایت از حیثیت، شرف و کرامت انسانی از دیر زمانی است که مورد توجه ادیان الهی و قوانین موضوعه ی بشری قرار گرفته است و هر گونه ستیز و تعرض به حیثیت، شرافت و مقام روحانی انسان تحت عناوینی همچون افتراء، قذف، توهین به اشخاص و نظایر آن مستحق جزاء و عقوبت اخروی یا مجازات دنیوی شناخته شده است، در «مجمع القوانين حمورابی که به عنوان کهن ترین قانون موضوعه ی بشر قلمداد شده است»^۱ به این موضوع اشاره شده بود و در قانون یونان و روم قدیم افتراء و بهتان، جرم تلقی می شد و مجازات مفتری در پاره ای اوقات مرگ بود؛ در قوانین زرتشت که بر سه پایه ی گفتار نیک، کردار نیک، و پندار نیک، استوار بوده، به این امر توجه خاصی داشتند؛ و در ایران باستان و دوره ساسانیان دروغ گوئی، سخن چینی و دشنام از اعمال مذموم و ناپسند شمرده می شد؛ در آموزه های دینی اسلام نیز بداندیشی، سوء نیت، کج اندیشی، غیبت، بهتان، سخن چینی،^۲ و ... از جمله گناهان کبیره و مخالف شرافت و کرامت انسانی یاد می شود، جهت حفظ کرامت مؤمن زشتی غیبت و نسبت دادن عیبی که در او نیست به عنوان خوردن گوشت برادر قلمداد گردیده که هر انسانی از آن نفرت دارد،^۳ و از نسبت دادن کار خلاف عفت و اخلاق و انتصاب ناروای زنا و لواط به دیگری تحت عنوان «قذف» به شدت منع می نماید و آنرا گناه دانسته است و نسبت دهنده مستحق هشتاد تازیانه می باشد،^۴ از همه بالاتر اینکه در این کیفر و عقاب، آگاهی مقذوف از درک معنایی که به او نسبت داده شده است، شرط نیست.^۵

توهین به مقدسات را علماء و فقها در کتب فقهی و روایی فقهی خود تحت این دو بحث کلی آورده اند:
اول: حرمت هتک محترمت.

دوم: وجوب تعظیم شعائر.

۱. آشوری، محمد، «عدالت کیفری»، مجموعه قوانین کیفری، ص ۸۹-۹۱.

۲. حجرات (۴۹) / ۱۱ و ۱۲، قلم / ۱۱ و ۱۲.

۳. حجرات (۴۹) / ۱۲.

۴. نجفی، صاحب الجواهر، محمدحسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، دار إحیا التراث العربی، کتاب الحدود، ص ۴۰۲.

۵. عاملی، حرّ، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، ۳۰ جلد مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم، اول، ۱۴۰۹ ه ق، باب ۲، حد القذف

در کتب قواعد فقهی نیز تحت عنوان «قاعده حرمت اهانت محترمت»^۱ و به مناسبت در باب های مختلف فقهی آمده است.

ج: اهداف تحقیق:

هدف از این تحقیق بررسی و ارائه تصویری روشن از مفاهیم و مصادیق مقدس در بین مذاهب اسلامی برای تبیین جایگاه بحث و استفاده از منابع موجود جهت دسترسی آسان محققان به حکم و مصادیق این موضوع و تبیین اهمیت حفظ و حدود الهی و حمایت هر چه بیشتر از حقوق، عقیده و مقدسات دین مبین اسلام می باشد که می توان در راستای به دست آوردن این هدف کلی به اهداف ذیل اشاره کرد:

- توضیح مفصل از مصادیق مقدسات در اسلام.

- بیان حکم برخی از اهانت‌هایی که باعث صدور حکم اعدام می شود.

- بیان توضیح روشن از ساب الله (عزو جل) و النبی صل الله علیه و آله و سلم و قلمرو و گستره آن.

- بیان اقوال علمای مذاهب اسلامی در این موضوع.

- بیان قاعده کلی اهانت به مقدسات در کتب فقهی و دلایل عقلی و نقلی آن.

- بیان قوانین موضوعه کشورها و میثاقات بین المللی.

د: سؤالات تحقیق

سؤال اصل: معیار توهین به مقدسات از دیدگاه مذاهب اسلامی چیست و چه مجازات هایی را در پی دارد؟

سؤالات فرعی: ۱- مقدسات به چند نوع تقسیم می شود؟

۲- مصادیق و انواع مقدسات اسلام کدامند؟

۳- هاتک به چند قسمت تقسیم می شود؟

۴- فرق هاتک عمد از غیر عمد چیست؟

۵- معیار تبیین و تطبیق صدق اهانت بر مصادیق آن بر عهده کیست؟

۱. مراغی، سید میر عبدالفتاحین علی حسینی، العناوین الفقهیه، ۲ جلد، دفتر انتشارات وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۱۷ ه ق ۱ / ۵۵۶ - ۵۶۱ و قواعد الفقهیه (بجنوردی) ۵ / ۲۹۶ - ۲۹۷

- ۶- عنوان اولی و ثانوی اهانت چیست؟
- ۷- قاعده کلی در هتک حرمت مقدسات چیست؟
- ۸- اجرای مجازات هتک بر عهده کیست؟
- ۹- مستثنیات موضوعی هتک حرمت کدام است؟
- ۱۰- آیا مقابله به مثل کردن در اهانت جایز است؟
- ۱۱- آثار و پیامدهای هتک حرمت کدامند؟
- ۱۲- رابطه هتک حرمت مقدسات با ارتداد چیست؟ و چه اهانتی موجب ارتداد است؟
- ۱۳- رابطه هتک حرمت مقدسات اسلام با آزادی بیان چیست؟
- ۱۴- تأثیر هتک حرمت مقدسات بر حفظ نظام چیست؟
- ۱۵- اهانت و جایگاه حقوقی آن در عصر حاضر کجاست؟

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

الف: کلیات

۱-۱- بیان مسأله:

از جمله مشکلات رو به رشد بشر عصر ارتباطات، آفت دین‌گریزی و مبارزه با ارزشهای مقدس دینی و مذهبی است، که صدمات جبران‌ناپذیری بر پیکر امنیت و آرامش فردی و اجتماعی نظام بشری وارد کرده و ثبات سیاسی، اجتماعی، بشر را به مخاطره انداخته در یک نگاه زودگذر به معضلات سیاسی و اجتماعی جهان معاصر همانند: بازیچه قرار دادن دین، دهن کجی به ارزشهای دینی، ترویج بی بند و باری و مبارزه با باورهای دینی در نهایت توهین به مقدسات مذهبی و صدها ناهنجاریهای رنج آور دیگر، نمونه ای از دوری بشر از ارزشهای دینی و حرکت به سوی دنیازدگی در جهان به ظاهر متمدن و پیچیده ی امروزی، که موجب شیوع بیماریهای روحی و روانی، ایجاد اضطراب در میان اقشار جامعه بشری شده، اساسی ترین نیاز انسان، ایجاد امنیت و آرامش مادی و معنوی در سایه تحکیم ارزشهای مقدس دینی و گام نهادن در مسیر تکامل الهی است؛ تحقق این نیاز دیرینه بشری، به اندازه ای مهم است که خداوند پیام آوران بزرگ الهی را پی در پی فرستاد: (ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا - سپس پی در پی پیامبران خود را فرستادیم ...)^۱ تا به تحکیم ارزشهای دینی پردازند و همگان را به ایجاد و قوام پایه های قسط و عدل، فرا خوانند (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ... - همانا ما پیامبران خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آنان کتاب و ترازو [ی تشخیص حق از باطل] نازل کردیم تا مردم به عدالت برخیزند ...)^۲ تا در سایه این پیام الهی انسان به مقام خلیفه اللهی برسد هم چنانکه خداوند وعده داده (وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ... - خدا به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، وعده داده است که حتماً آنان را در زمین جانشین [دیگران] کند، همان گونه که پیشینیان آنان را جانشین [دیگران] کرد ...)^۳ و عدم رعایت فرامین الهی در قالب بی‌اعتنایی به مقدسات دینی موجب دشمنی ها و احیاناً جنگهای کوچک و بزرگ، قتل عام ها و کشتارهای دسته جمعی گردیده یکی از علل اساسی برای مبارزه با این آفت شناختن وظیفه هر مسلمان در قبال مقدسات معرفی شده است؛ از این رو بر هر مسلمانی واجب است که حکم و مصادیق خُدود و مقدسات الهی را به خوبی بداند تا خود از خسران دنیوی و اخروی نجات دهد، از اینجاست که ضرورت و اهمیت بررسی معیار و مجازات توهین به مقدسات روشن می شود.

۱-۲- اهمیت و ضرورت:

۱. مومنون (۲۳) / ۴۴

۲. حدید (۵۷) / ۲۵

۳. نور (۲۴) / ۵۵

الف - تعریف ضروریات دین:

ضروری دین: چیزی که ثبوت آن از صاحب دین به حدّ بدهت رسیده باشد، در بیان ضروری دین علمای معاصر می فرمایند: «چیزی که هر مسلمانی آن را می داند و حتی تازه مسلمان ها هم آن را می فهمند».^۱ این اصطلاح فقه در نوشته های فقها به وفور دیده می شود: «منظور از: «ضروریات دین» اموریست که همه، اعم از عالم و غیر عالم، می دانند جزء دین است؛ مانند مسأله ی نماز و روزه و ... که از ادله ی واضح و امارات لایحه، و براهین منصوصه از جانب صاحب شرع و اشتهار آن به صاحب شرع به حدی باشد که هر که داخل در آن دین است و مخالط با اهل آن است البته یقین دارد به این صاحب دین به این امر حکم نموده است، و از این جهت بفهمد که جمیع اهل آن دین حتی عوام ایشان اعتقاد به این دارند.»^۲

ب - اقسام ضروری دین (ضروری خاص و عام)

قسم اول: ضروری خاص آن است که ثبوت آن برای شخصی خاص از صاحب دین بدیهی باشد، نه هرکس از اهل آن دین.

قسم دوم: ضروری عام شامل بدیهی برای هر که داخل در آن دین باشد و از آداب و شرایع اهل آن دین استحضار به هم رسانیده و با ایشان معاشرت نماید که این امر از صاحب آن دین است یعنی ضروری دین آن است که جمیع اهل آن دین از عوام و خواص معتقد آن باشند.

قابل ذکر است که مراد از ضروری دین که مطلقاً ذکر می کنند قسم دوم است.^۳

ج - علت اختلاف در ضروریات دین

علت اختلاف کلام فقها در بسیاری از مسائل که ادعای ضرورت مذهب یا دین در آنها می نمایند، این است که در نزد مدعی امری یا موضوعی، ضروری دین است، و نزد مخالف ضروری دین نیست، پس می تواند امری ضروری دین باشد، و ضروری بودن آن بر بعضی مخفی باشد اگر چه از علما باشد، به جهت

۱. مکارم، شیرازی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۳۸۵

۲. نراقی، مولی احمد بن محمد مهدی، رسائل و مسائل (للنراقی)، ج ۳، کنگره نراقیین ملا مهدی و ملا احمد، قم، ج ۲، ص: ۳۳۸

۳. نراقی، مولی احمد بن محمد مهدی، رسائل و مسائل (للنراقی)، ج ۳، کنگره نراقیین ملا مهدی و ملا احمد، قم، ج ۲، ص: ۳۳۹